

STRATEGIJE PRIVREDNOG RAZVOJA (I dio)

STRATEGIJE PRIVREDNOG RAZVOJA

- **Pojam strategije**
- **Vrste strategija**
- **Čiste strategije**
- **Strategija održivog razvoja**
- **Globalizacija kao ključni faktor savremenih strategija**
- **Osnovni elementi aktuelnih strategija**
- **Strategije privrednog razvoja ZUR**

Pojam strategije

Strategija privrednog razvoja je **skup metoda** pomoću kojih se dolazi do planiranog oblika privrednog razvoja – ostvarenja zacrtanih razvojnih ciljeva.

KONCIPIRANJE STRATEGIJE
RAZVOJA

1. Formulisanja ciljeva
2. Razvojni prioriteti
3. Elementi strategije
4. Faktori strategije
5. Ekonomske politike

STRATEGIJA

(privrednog razvoja, regionalnog razvoja, pridruživanja/pristupanja EU, održivog razvoja, sektorske strategije – energetike, saobraćaja...)

Akcioni plan za prvi period realizacije Strategije

Akcioni plan za drugi period realizacije Strategije

Akcioni plan za treći period realizacije Strategije...

Cilj	Aktivnost/ Mjera	Nosilac	Vrem- enski okvir	Indikator realizacije	Faktor rizika	Nivo realiza- cije	Finansijski okvir (budžet, grant, kredit, PPP, ostali izvori..)
ŠTA	KAKO	KO	KAD	Benchmarking/ pokazatelj	EUR, ljudi	R,NR, DR, cont	

“Crna Gora u XXI stoljeću – u eri kompetitivnosti” (CANU, 2010)

1. graditi **društvo znanja** uz očuvanje crnogorskog kulturnog prostora;
2. živjeti unapređujući ekološki balans (**ekološka država**);
3. izgrađivati koherentno **društvo tolerancije**;
4. praktikovati življenje na **filozofiji razvoja**;
5. obezbijediti građanima **bogato i srećno društvo**

Karakter strategije privrednog razvoja određuje veliki broj faktora

- aktuelna ekonomska teorija,
- tehnološki nivo proizvodnje,
- osnovni atributi vladajućeg privrednog sistema,
- politički sistem zemlje,
- karakter međunarodnog okruženja,
- karakter pređašnje razvojne strategije (naučene lekcije)

Važan faktor:

- **Strateška integraciona opredjeljenja zemlje (npr. integracija u Evropsku uniju)**

Mogućnosti u procesu koncipiranja strategija privrednog razvoja

- **DEFINISANJE NOVE STRATEGIJE RAZVOJA** nakon odbacivanja, do tada važeće, a evidentno prevaziđene **teorije** privrednog razvoja.
- **FORMULISANJE NOVOG METODOLOŠKOG PRISTUPA** - budući da postojeći pristupi privrednom razvoju ne rezultiraju željenim efektima. U ovom slučaju, kao neminovnost se javlja pronalaženje novih razvojnih **metoda** primjerenih novim etapama razvoja.
- **FORMULISANJE NOVE RAZVOJNE KONCEPCIJE** - u slučajevima kada nije nužno mijenjati teoriju i metode razvoja, pristupa se izmjeni razvojnih **prioriteta**, definisanju strukturnih promjena, izmeni pravaca međunarodne ekonomske saradnje, itd.
- **FORMULISANJE NOVE RAZVOJNE STRATEGIJE** - napuštanje starih ciljeva i faktora razvoja na bazi kojih je bio temeljen dotadašnji privredni razvoj, formulisanje **novih razvojnih politika**.
- **FORMULISANJE NOVOG UPRAVLJAČKOG SISTEMA** - u slučajevima kada upravljački sistem ne odgovara novoj tehno-ekonomskoj paradigmi i teoriji razvoja, novoj koncepciji i strategiji neophodno je pristupiti koncipiranju novog **upravljačkog sistema**.

Vrste strategija

Sa stanovišta značaja faktora privrednog razvoja:

1. Intezivno korišćenje prirodnih resursa
2. Strategija bazirana na ljudskom faktoru
3. Strategija naglašene upotrebe kapitala

Sa stanovišta privrednih oblasti:

1. Strategija industrijalizacije;
2. Strategija razvoja poljoprivrede.

Pristup prema privrednoj ravnoteži:

1. strategiju uravnoteženog
2. strategiju neuravnoteženog razvoja

Teorijski opoziti, tzv. čiste strategije razvoja

1. Strategija otvorene ili zatvorene privrede (promocija izvoza – substitucija uvoza);
2. Ekstezivni i intezivni tip strategije privrednog razvoja;
3. Akumulacijski i potrošački orjentisan tip strategije privrednog razvoja.

1a. Strategija “zatvorene” privrede

- Teorijski model koji više pripada ekonomskoj historiji

Prednosti:

- Potpunije korišćenje vlastitih resursa (materijalna i prirodna bogatstva; velika ponuda rada)
- Minimiziranje cikličnih kretanja i uticaja iz međunarodnog okruženja
- Akcenat na zadovoljenju potreba domaćeg tržišta; akcenat na suspsituciji uvoza;

Nedostaci:

- Protekcionizam. Negativno djeluje na dinamiku privrednog razvoja (ne podstiče konkurentnost i produktivnost);
- Slab transfer tehnologije i naučnih otkrića;

1b. Strategija otvorene privrede

U suprotnosti sa strategijom zatvorene privrede.

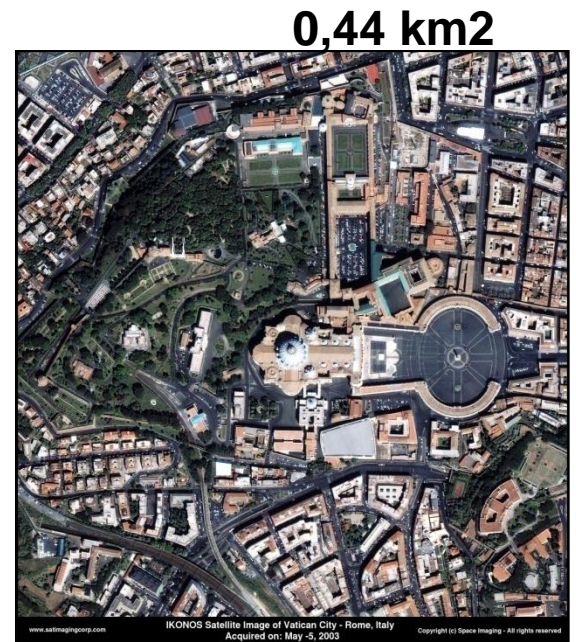
- Karakteristična za sve savremene tržišne sisteme
- Podstiče slobodan protok roba, rada, usluga, kapitala i znanja (mobilnost)
- Karakteristična za **male zemlje**, koje se moraju opredjeljivati za ovaj vid strategije. Što je zemlja manja, imperativ otvorenosti je veći.

<p style="text-align: center;">klasifikacija Racela</p>	<p style="text-align: center;">klasifikacija Maula (po moći zemalja)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kontinentalne (preko 5 mil km²) ❖ Srednje (0,2-5 mil km²) ❖ Male (ispod 0,2 mil km²) 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Džinovske sile ❖ Velike sile ❖ Srednje sile ❖ Male države ❖ Patuljaste države
<p style="text-align: center;">klasifikacija Paundsas</p>	<p style="text-align: center;">klasifikacija Švinda</p>
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Gigantske (preko 6 mil km²) ❖ Ogromne (preko 2,5 mil km²) ❖ Vrlo velike (preko 1,25 mil km²) ❖ Velike (preko 0,65 mil km²) ❖ Srednje (0,25-0,65 mil km²) ❖ Male (0,125-0,25 mil km²) ❖ Vrlo male (0,025-0,125 mil km²) ❖ Mikro države (ispod 0,025 mil km²) 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Transkontinentalne (7-25 mil km²) ❖ Subkontinentalne (3-10 mil km²) ❖ Makrotope (0,9-2,9 mil km²) ❖ Mezotope (0,04-0,8 mil km²) ❖ Mikrotope (0,01-0,004 mil km²) ❖ Minitopne (ispod 0,001 mil km²)

Klasifikacija zemalja po veličini teritorije:

- Ne postoji ograničenje veličine, preko koje ili ispod koje, neka država ne može funkcionisati
- Veličina je relativan pojam i ne postoji veza između veličine teritorije i političke moći države

Makro države	Mil. km ²	Mikro države	Km ²
Rusija (145 mil st.)	17.08	Vatikan (900)	0.44
Kanada (32 mil st.)	9.97	Monako	1.95
Kina	9.59	Nauru	21
Sad	9.16	Tuvalu	26
Brazil	8.51	San Marino	61
Australija	7.69	Lihtenštajn	160
Indija	3.17	Maršalova ostrva	181

Faktori političke moći države: teritorija, stanovništvo, prirodni resursi i uslovi, rad , kapital

---

Prednosti velikih teritorija/tržišta: bogatstvo i raznovrsnost prirodnih resursa, raznovrsnost životne sredine, raznovrsna skala klime i tla, raspoloživost radne snage, veliko unutrašnje tržište, veća konkurencija, ali manja eksterna izloženost

“Nedostaci” velikih teritorija: teškoće da se efikasno kontroliše teritorijalna cjelovitost - granice, teškoće u sobračaju i transportu...

Prednosti malih teritorija: veći stepen komunikativnosti, lakša organizacija prostora, relativno manji ukupni troškovi saobraćaja, intenzivnije korišćenje prirodnih resursa, lakša kontrola granica, brža mobilizacija, brže reagovanje na negativne/pozitivne uticaje iz medj. okruženja

Nedostaci malih teritorija: ograničenost resursa, nedovoljnost kvalifikovane RS, malo tržište, nedostatak konkurencije, zavisnost od spoljnog tržišta i ekst. faktora

---

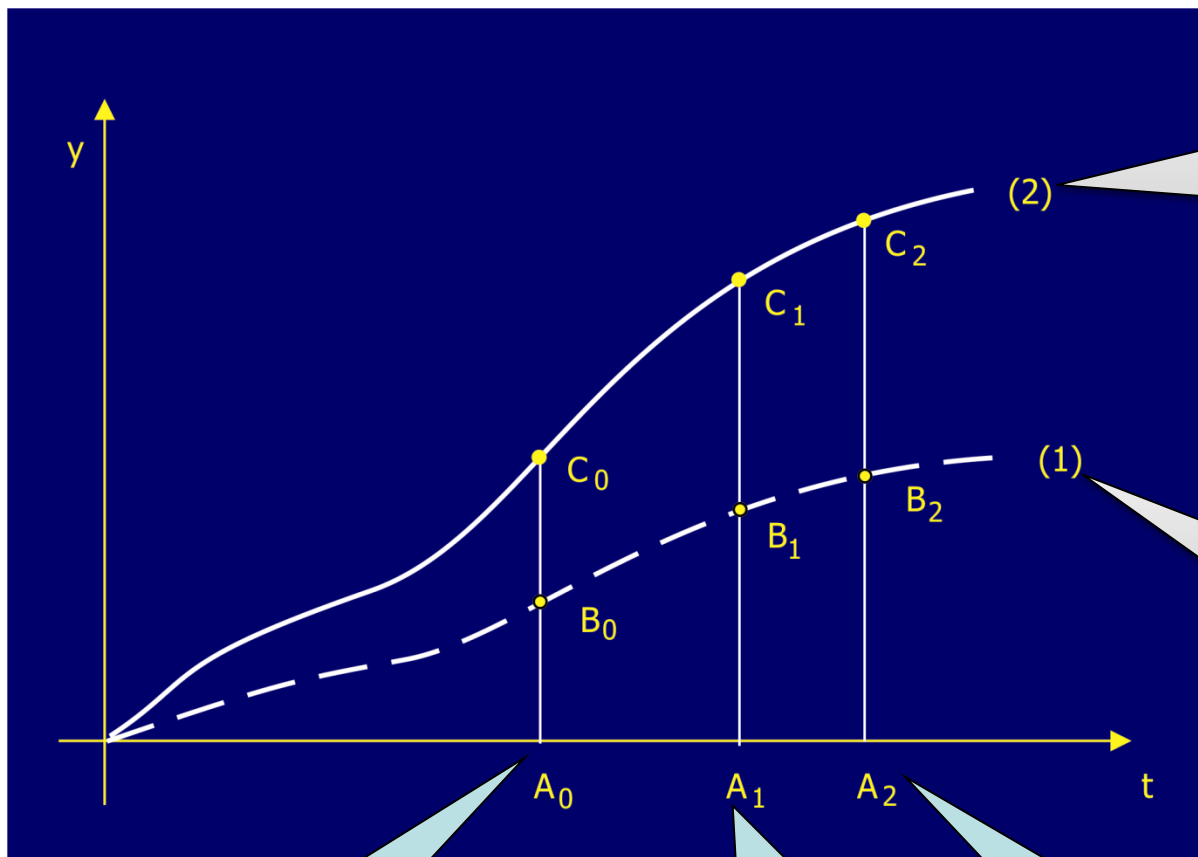
Proces globalizacije relativizuje veličinu tržišta i broj stanovnika kao opredjeljujuće faktore za ekonomski razvoj zemlje

2. Intenzivni i ekstenzivni tip privrednog razvoja

Intenzivan tip privrednog razvoja podrazumjeva proces kod koga se veći dio prirasta proizvodnje ostvaruje na račun veće efikasnosti u iskorišćavanju proizvodnih faktora (smanjenje pojedinih proizvodnih utrošaka po jedinici finalnog outputa, uz istovremen rast vrijednosti finalnog proizvoda po jedinici rada).

Estenzivan tip privrednog razvoja podrazumjeva povećanje proizvodnje na račun kvantitativnog rasta utrošaka inputa.

Ekstenzivan i intenzivan tip privrednog razvoja

(2) **Proizvodnja kao rezultat tehničkog progresa**
 $Y(2) = f(\gamma).$

(1) **Proizvodnja kao rezultat rada i kapitala**
 $Y(1) = f(L, K_0);$

U vremenu $t=A_0$ razvoj ima pretežno ekstenzivni karakter, pošto je $A_0B_0 > B_0C_0$

U momentu $t=A_1$ imamo podjednaku zastupljenost oba tipa privrednog razvoja

u intervalu $t = A_2$ intenzivni razvoj postao je preovlađujući, $A_2B_2 < B_2C_2$

3. Akumulacijski i potrošački orijentisanja strategija

- štednja – odložena potrošnja
- Akumulacijski orijentisana strategija ima u vidu i interese budućih generacija, pa akcenat stavlja na dinamiziranje stope privrednog rasta, investiciona ulaganja, porast globalne produktivnosti, eksterne efekte;
(Koliko će se više dobiti u budućnosti pod uslovom da se određena potrošnja odloži?)

Akumulacija predstavlja pribavljanje sredstava za investicije, a investicije su upotreba sredstava akumulacije.

Izdvajanje za akumulaciju smanjuje tekuću neproizvodnu potrošnju i limitira rast životnog standarda

- **Potrošački orijentisana strategija** polazi od tržišta kao kriterijuma efikasnosti alokacije resursa.

Strategija održivog razvoja

- *Poznati razvojni teoretičar Kenet Boulding je još početkom šezdesetih godina XX vijeka istupio sa tezom da je potrebno strategije privrednog razvoja vodećih tržišnih privreda preispitati budući da je rastuća proizvodnja bivala praćena naglašenim **narušavanjem ekološke ravnoteže***
- *Održivi razvoj teži ka ekonomskom razvoju, shvaćenom u tradicionalnom smislu - kao povećanje **per capita blagostanja**, ali se tome priključuje i zahtjev za **smanjivanjem siromaštva i nepravde**, kao i zahtjev da "**resursna osnova**" nacionalnih privreda i svjetske ekonomije mora da bude **sačuvana***

Strategija održivog razvoja

Termin **održivi razvoj** (*sustainable development*) definisan kao “usaglašavanje /zadovoljavanje/ potreba današnje generacije, bez ugrožavanja potreba budućih naraštaja” (UN, 1983).

Koncept održivog razvoja u ekonomskoj teoriji implicira **razvojnu politiku** koja podrazumijeva mogućnost zadovoljenja današnjih potreba bez umanjenja mogućnosti da se zadovolje (sve veće) potrebe i izazovi budućnosti

- **Ciljevi:** 1. Povećanje per capita blagostanja, 2. smanjenje siromaštva i 3. očuvanje resursne osnove

Neodrživí razvoj ?

- Razvoj nakon koga ekološka šteta kažnjava privredni rast
- Smanjivanje blagostanja tokom vremena
- Neodgovorno ponašanje prema budućim generacijama
- Nesklad privredog i društvenog razvoja sa principima zaštite životne sredine

Usvajanje koncepta održivog razvoja

- Početkom XX vijeka zaštita životne sredine podrazumijevala je zaštitu divljina i smatrana je privilegijom manjine i bila je posmatrana kao oblast prestiža
- tokom šesdesetih godina XX vijeka širom svijeta javljaju se organizovani ekološki pokreti ukazujući na dramatičnost problema i sa željom da doprinesu njihovom rješavanju.
- Raste svijest da je došlo do **velikih promjena stanja životne sredine i do zagađenosti** vazduha, vode i zemljišta, degradacije mnogih ekosistema i potrošnje velikih količina prirodnih resursa
- 1992. - Druga Konferencija UN za životnu sredinu i razvoj u Rio de Žaneiru, u Brazilu.
- Predstavnici svih država svijeta uzeli su učešće na Konferenciji, i potpisali tzv. **Deklaraciju iz Ria**, u cilju usvajanja koncepta održivog razvoja širom svijeta.

Principi održivog razvoja

ŽIVOTNA SREDINA: Fizička "izdržljivost" životne sredine postavlja granice mnogim ljudskim aktivnostima i označava da moramo da smanjimo potrošnju prirodnih resursa. Moramo živjeti u skladu sa tim ograničenjima da bismo svojim potomcima predali ovu planetu u stanju u kojem će i dalje moći da podržava zdrav ljudski život.

BUDUĆNOST: Naša je moralna dužnost da ne ugrožavamo "sposobnost budućih generacija da zadovolje svoje potrebe".

KVALITET ŽIVOTA: Ljudska dobrobit ima socijalne, kulturne, moralne i duhovne dimenzije, kao i materijalne.

JEDNAKOST: Bogatstvo, prilike i odgovornosti trebalo bi pravedno raspodijeliti između zemalja i različitih socijalnih grupa u okviru pojedine zemlje, uz poseban naglasak na potrebe i prava siromašnih, kao i ljudi u slabijem položaju.

PRINCIP PREDOSTROŽNOSTI: Ako nijesmo sigurni kakav će uticaj neka akcija ili razvoj imati na životnu sredinu, trebalo bi primijeniti ovaj princip i radije pogriješiti na sigurnu stranu.

HOLISTIČKO RAZMIŠLJANJE: Rješavanje složenog problema održivosti zahtijeva da u proces rješavanja budu uključeni svi činioци koji doprinose stvaranju problema.

NSOR CG 2030: polazište, strategija, sprovođenje, finansiranje i upravljanje

POLAZIŠTE	STRATEGIJA	SPROVOĐENJE NSOR	UPRAVLJANJE ZA OR
<p>Ocjena stanja naših nacionalnih resursa (ljudski kapital, društveni kapital, prirodni resursi, ekonomski kapital)</p>	<p>NACIONALNA STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA</p> <p>principi, strateški ciljevi i smjernice za dostizanje dugoročnog održivog razvoja društva (razvoj nacionalnih resursa)</p>	<p>HORIZONTALNO USKLAĐIVANJE</p> <ul style="list-style-type: none"> - Integracija ciljeva i mjera održivog razvoja u SEKTORSKE strategije, politike, razvojne planove i programe 	<p>1. INSTITUCIONALNI MEHANIZAM i upravljanje za održivi razvoj (uz poštovanje osnovnih principa OR i principa transparentnosti i participativnosti)</p>
<p>Preuzete međunarodne obaveze uključujući UN Agendu održivog razvoja do 2030. godine, nove ciljeve održivog razvoja (17) i Adis Abeba plan akcije s mehanizmima finansiranja za održivi razvoj - procesi u Mediteranu, UNHDR izvještaji</p>		<p>SPROVOĐENJE KROZ AKCIONI PLAN (mjere za ostvarivanje strateških ciljeva - prioritetne mjere i podmjere; implementatori; rokovi; indikatori OR i mjerene održivosti)</p>	<p>2. INTEGRALNO PRAĆENJE STANJA NACIONALNIH RESURSA kroz sprovođenja NSOR - periodično izvještavanje o sprovođenju AP</p>
<p>Pregovori o pristupanju EU</p>		<p>AKCIONI PLAN ZA SPROVOĐENJE 2016-2030</p>	<p>3. MONITORING SEKTORSKE USKLAĐENOSTI propisa i sprovođenja sektorskih strategija/politika</p>
<p>Naučene lekcije prve NSOR i postojeće sektorske strategije i ulazne analize za novu NSOR</p>		<p>FINANSIRANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ (u skladu sa fiskalnom strategijom)</p>	<p>4. Usklađivanje sa okvirima fiskalne strategije zemlje, preuzetim obavezama u procesu pristupanja EU i Agendom konkurentnosti</p>
<p>SREDNJOROČNA RAZVOJNA I FISKALNA STRATEGIJA CG: -Makroekonomske i fiskalne smjernice, Pravci razvoja, Program ekonomskih reformi, Reforme za konkurentnost do 2020. (strukturne reforme)</p>		<p>Budžet Krediti EU IPA Privatni sektor Globalno partnerstvo</p>	

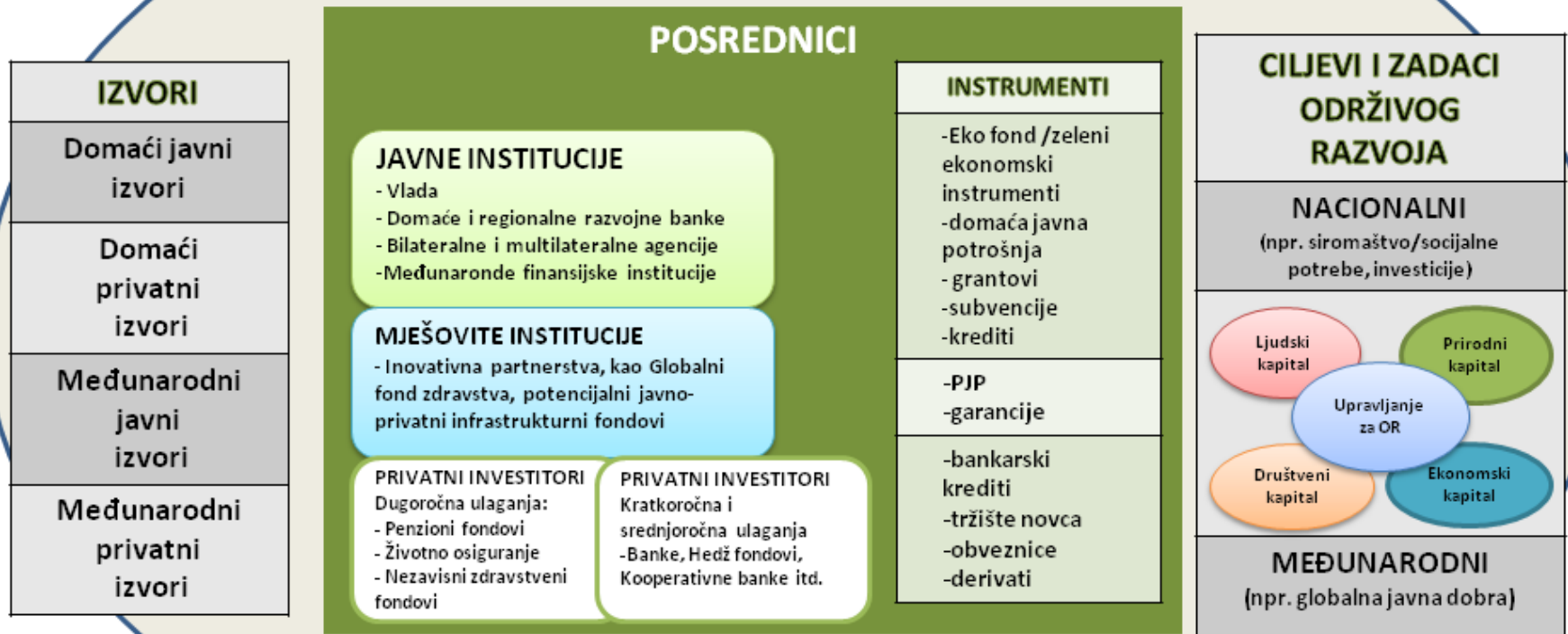
**Ka
stabilnim
i dovoljnim
izvorima
finansiranja
za OR:
Predlozi
integracije
prihoda i put
ka EKO
FONDU**

OKVIR ZA ODRŽIVO FINANSIRANJE ŽIVOTNE SREDINE I OČUVANJE PRIRODNOG KAPITALA	
IZVORI SREDSTAVA ZA FINANSIRANJE (integrirani pristup, preko izvora predviđenih Zakonom o ŽS)	NAMJENA SREDSTAVA (postojeće i nove namjene)
<ul style="list-style-type: none"> • sredstava eko-naknada (<i>princip zagađivač plaća</i>) <ul style="list-style-type: none"> - naknade zbog zagađivanja ŽS odnosno zbog emitovanja zagađujućih materija u vazduh, stvaranje i deponovanje opasnog optada - naknade pravnim licima koja uvoze supstance koje oštećuju ozonski omotač; - naknade za ispuštanje zagađujućih materija u vode (Zakon o vodama i Zakon o finansiranju upravljanja vodama); - dozvole za promet izvora jonizujućeg zračenja i promet radioaktivnog materijala; - naknada za kontrolu radioaktivnosti roba pri uvozu, izvozu i tranzitu; - razmotriti uvođenje oprezivanja CO₂ emisija; • upotreba prirodnih resursa, uključujući vrednovanje prirodnog kapitala i usluga ekosistema (<i>princip korisnik plaća, unapređenje metodologije vrednovanja prirodnih resursa, te uključenje iste u mjerenje uspješnosti ekonomije</i>) <ul style="list-style-type: none"> - korišćenje voda - korišćenje mineralnih sirovina - korišćenje šuma • prihodi od korišćenja zaštićenih prirodnih dobara (Nacionalni parkovi), ali uz uvažavanje usluga ekosistema • prihodi od akciza na fosilna goriva koje bi se koristile za saniranje negativnih efekata koji po ŽS nastaju sagorijevanje fosilnih goriva • uključiti dodatne poreske prihode od značaja za zaštitu ŽS (npr. poreze na upotrebu pesticida, naknada za korišćenje nemetalnih mineralnih sirovina, naknada za zaštitu drveća, kaucija za ambalažu za pića, oporezivanja plastičnih kesa, naknada za zagađenje voda i oporezivanja prirodnih resursa) • kredit • donacije i međunarodna razvojna pomoć; instrumenti, programi i fondovi EU (uključujući kofinansiranje), UN i međunarodnih organizacija; • i drugih izvori u skladu sa zakonom; 	<p>JAVNA IZDVAJANJA:</p> <ul style="list-style-type: none"> • finansiranje pripreme, • sprovođenja i razvoja programa, projekata i sličnih aktivnosti u cilju očuvanja, održivog korišćenja, zaštite i unapređivanja ŽS, energetske efikasnosti i OIE, • sprovođenje ciljeva i načela zaštite životne sredine radi postizanja integralnog i cjelovitog očuvanja kvaliteta ŽS, očuvanja biološke, geološke i predione raznovrsnosti i racionalnog korišćenja prirodnih dobara i energije kao osnovnih uslova održivog razvoja, • ostvarivanje prava građana na zdravu ŽS <p>PROŠIRITI NAMJENE IZDVAJANJA i na:</p> <ul style="list-style-type: none"> • subvencije za čiste tehnologije, alternativna goriva i prevozna sredstva, korišćenje OIE i održivo odlaganje otpada; podrška sanaciji zagađenja, • održivim na prirodni zasnovanim oblicima turizma, održivim gradovima, • podsticajne mjere za uvođenje zelene infrastrukture, za zelenu mobilnost, za istraživanje i inovacije usmjerene na nove tehnologije, kao i kroz pilot projekte uspostavljanja integrisanog sistema održivog saobraćaja <p>UKINUTI IZDVAJANJA:</p> <ul style="list-style-type: none"> • subvencije štetne po životnu sredinu
<ul style="list-style-type: none"> • mobilizacija sredstava iz privatnog sektora <ul style="list-style-type: none"> - strana ulaganja namijenjena zaštiti ŽS - ulaganja u zelenu ekonomiju - privatno javna partnerstva - ostali oblici saradnje javnog i privatnog sektora • Prihodi od osnovne djelatnosti, krediti, tehnička podrška iz međunarodnih javnih izvora; 	<p>IZDVAJANJA U INDUSTRIJI</p> <ul style="list-style-type: none"> • privredni subjekti, uključujući i sektor MSP i preduzetnike koji realizuju zelene investicije i otvaraju zelena radna mjesta <p>IZDVAJANJA SPECIFIČNIH SUBJEKATA</p> <ul style="list-style-type: none"> • izdvajanja specifičnih proizvođača zagađenja uključujući troškove upravljanja otpadom i otpadnim vodama

Tok nacionalnih i međunarodnih tokova za finansiranje OR

POVOLJNO DOMAĆE OKRUŽENJE I OKVIR POLITIKA

POVOLJNO MEĐUNARODNO OKRUŽENJE (uključujući fer trgovinu za sve, makroekonomsku stabilnost i sl.)

STRATEGIJE PRIVREDNOG RAZVOJA (II dio)

STRATEGIJE PRIVREDNOG RAZVOJA

- **Pojam strategije**
- **Vrste strategija**
- **Čiste strategije**
- **Strategija održivog razvoja**
- **Globalizacija kao ključni faktor savremenih strategija**
- **Osnovni elementi aktuelnih strategija**
- **Strategije privrednog razvoja ZUR**

3.3. Globalizacija kao ključni kriterij savremenih strategija razvoja

- **Globalizacija predstavlja objektivan proces integracije i tehnološkog povezivanja savremenih privreda** danas, uvijek je pod pritiskom politike i subjektivnog faktora, najsnažnijih aktera međunarodnih ekonomskih odnosa.
- Po Josefu **Štiglicu**, globalizacija je, u osnovi, “čvrsta integracija zemalja i naroda svijeta, do koje dolazi ogromnim smanjenjem troškova transporta i komunikacija, kao i rušenjem vještačkih barijera za protok roba, usluga, kapitala i znanja, i (u manjoj mjeri) ljudi, preko granice”.

Najveći svjetski trgovci – zemlje (2011); i struktura BDP svijeta (2014)

	Izvoznici	% u svjetskom izvozu, 2011, WTO	Uvoznici	% učešća u svjetskom uvozu, 2011, WTO
1	CH	10,4	US	12,3
2	US	8,1	CH	9,5
3	DE	8,1	DE	6,8
4	JP	4,5	JP	4,6
5	NL	3,6	FR	3,9
6	FR	3,3	UK	3,5
7	S.Korea	3,0	NL	3,2
8	IT	2,9	IT	3,0
9	RU	2,9	S.Korea	2,8
10	BE	2,6	Hong-Kong,CH	2,8
11	UK	2,6	CA	2,5
12	HongKong	2,5	India	2,5
13	CA	2,5	BE	2,5
14	Singapore	2,2	ES	2,0
15	SaudiArabia Other	2,0 38,8	Singapore Other	2,0 36,1

NIVO GLOBALIZACIJE se može mjeriti učešćem međunarodne trgovine u BDP-u određene zemlje (**KOEFICIJENT GLOBALIZACIJE**), učešćem nacionalnih u svjetskim finansijskim tokovima, ili učešćem SDI u ukupnim investicijama.

	Country/GDP/\$, current prices, billions (IMF,WEO)	%	2014
	EU	24%	18.398.666
1	United States	22,52%	17.416.253
2	China	13,39%	10.355.350
3	Japan	6,17%	4.769.804
4	Germany	4,94%	3.820.464
5	France	3,75%	2.902.330
6	United Kingdom	3,68%	2.847.604
7	Brazil	2,90%	2.244.131
8	Italy	2,75%	2.129.276
9	Russia	2,66%	2.057.301
10	India	2,65%	2.047.811
12	Canada	2,32%	1.793.797
13	Australia	1,92%	1.482.539
14	Korea	1,87%	1.449.494
15	Spain	1,81%	1.400.483
16	Mexico	1,68%	1.295.860
17	Netherlands	1,14%	880.394
18	Indonesia	1,11%	856.066
19	Turkey	1,05%	813.316
20	Saudi Arabia	1,01%	777.870
	WORLD	100%	77.350.581

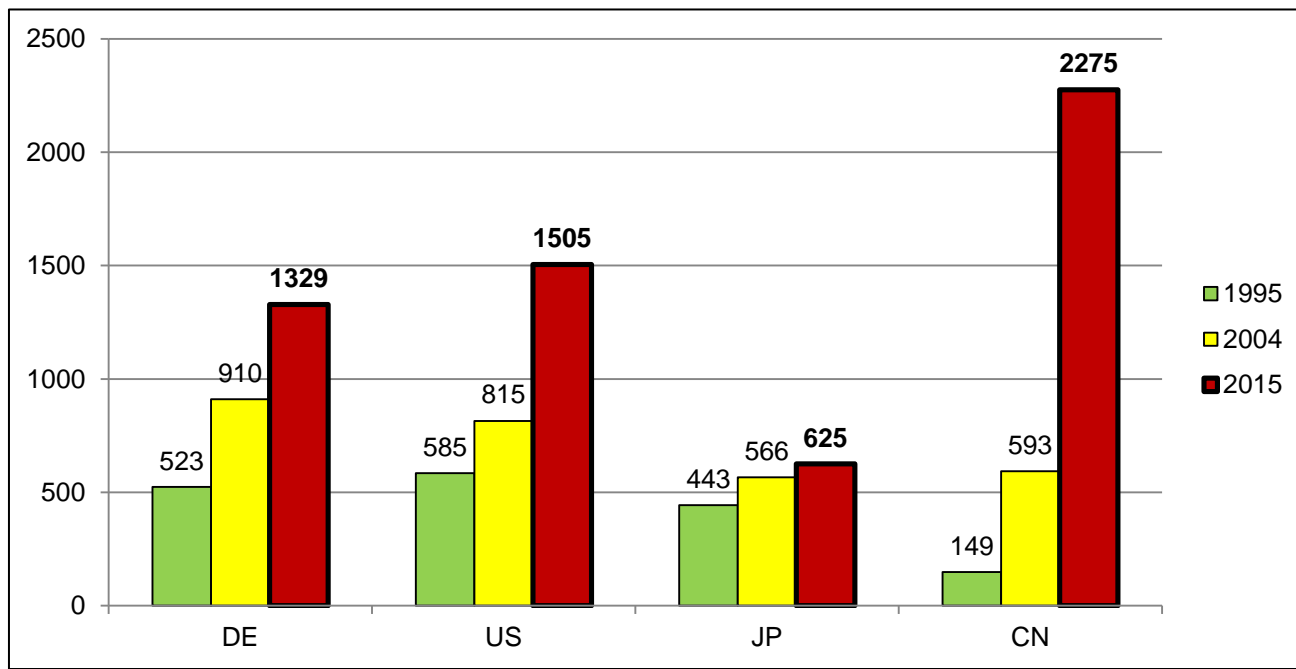
Prvih 5 zemalja – 50% BDP svijeta!
Prvih 10 zemalja – 65% BDP svijeta!

Tabela - Učešće najvećih svjetskih izvoznika u ukupnoj svjetskoj trgovini:

Najveći svjetski izvoznici za izabrane godine mogu se predstaviti i na grafiku.

ZEMLJA	1995	2004	2015
DE	10%	10%	8%
US	11%	9%	9%
JP	9%	6%	4%
CN	3%	6%	14%
OSTALI	67%	69%	65%

Grafik - Učešće najvećih svjetskih izvoznika u ukupnoj svjetskoj trgovini (mlrd \$, tekuće cijene):

...Globalizacija

- **Izazovi globalizacije:**
  - produblјivanje raspona u razvoju,
  - upravljanje svjetskom ekonomijom od strane manjeg broja zemalja,
  - slabljenje medjunarodnih institucija,
  - intervencije, ekonomske sankcije,
  - klimatske promjene,
  - ekološka neravnoteža..

- Globalizacija je unijela ogromne promjene u **politici, bezbjednosti, geopolitici, proizvodnji, tehnologiji i finansijama**;
- **Velike sile** diktiraju položaj malih zemalja i smanjuju njihov nacionalni suverenitet, a među sobom sve više ispoljavaju rivalstvo;
- Ujednačuju se **civilizacijske vrijednosti i ukusi potrošača**;
- **Jačaju međunarodni standardi** (čistoća, zdravlje, bezbednost, ekologija, zdrava hrana i sl.);
- Suštinska joj je karakteristika sve veća **međuzavisnost nacionalnih ekonomija, visok stepen otvorenosti, smanjenje barijera trgovini, povezivanje tržišta, tehnologije i kapitala u globalnoj svetskoj privredi**;
- U globalizaciji **neki standardni proizvodi osvajaju ceo svijet**: McDonald's, Coca-Cola, Levis, mobilni telefoni, kompjuteri, softver Microsoft, kreditne kartice i sl.;
- **Jačaju usluge** i postaju dio rastućih trendova internacionalnog poslovanja i značaja u ukupnoj strukturi svake ekonomije.
- **Globalizacija povezuje zemlje, kulture i narode**, čemu posebno doprinosi savremeni **saobraćaj, informatika i komunikacije** (npr.sistem interneta i satelita);
- **Unificiraju se propisi** da bi se **standardizovali uslovi i stvorio prostor za širenje proizvodnje, investicija i trgovine**.

Globalizacija obuhvata

1. Globalizaciju tržišta i liberalizaciju trgovine
2. Globalizaciju poslovanja TNK
3. Globalizaciju finansijskih tokova
4. Globalizaciju tehnologije
5. Slobodu kretanja ljudi

- **U julu 2013. godine** svijet broji oko **7,09 mlrd stanovnika**, nominalni BDP u 2012. godini procijenjen je na **71,83 triliona \$** (71.830 mlrd \$), a nominalni GDP/pc – 7.200 \$. Milionera ima oko 10 miliona, tj. oko 0,15%, a onih koji žive ispod 2\$ dnevno oko 3,25 mlrd stanovnika (gotovo 50%).

2016. godine svijet broji oko 7,45 mlrd stanovnika

- Po podacima Svjetske banke, **učešće trgovine (uvoz i izvoz) u ukupnom BDP-u svijeta** u 2010. godini iznosi **56%** (2008. godine bilo je čak 60%, što je bilo duplo više nego deceniju ranije).

Tok stranih direktnih investicija (FDI flows) u 2012. godini

- prvi put 52% FDI ide u zemlje u razvoju (više nego u RZ);
- 9 od 20 najvećih „primaoca” FDI su zemlje u razvoju i tranzicione ekonomije (prve su SAD, od ZUR: Kina, Hong Kong/Kina, Brazil, Britanska djevičanska ostrva, Singapur, Rusija, Čile, India, Indonezija, Kolumbija, Kazahstan. Od RZ tu su i: UK, Australija, Kanada, IE, LU, ES, FR i SE;
- SDI iz ZUR dostigle su 1/3 ukupnih FDI.
- 7 od 20 najvećih investitora su ZUR: *Kina* je , poslije SAD i Japana, postala treći najveći investitor na svijetu. Slijede: *Hong-Kong/Kina*, UK, Njemačka, Kanada, Ruska Federacija (tranziciona ekonomija), Švajcarska, *Britanska djevičanska ostrva*, Francuska, Švedska, *Južna Koreja*, Italija, *Meksiko*, *Singapur*, *Čile*, Norveška, Irska i Luksemburg

Globalizacija svjetske privrede

• **PREDNOSTI:**

- Dinamičan razvoj svjetske privrede - jačanje svjetske ekonomije
- Izuzetno intenzivan razvoj međunarodne ek.saradnje
- Sloboda komunikacija
- Rast produktivnosti i životnog standarda
- Liberalizacija, slobodan protok roba, ljudi, usluga, kapitala – brži razvoj
- Rast konkurencije, ali i konkurentnosti

• **NEDOSTACI:**

- Produblјivanje jaza izmedju bogatih i siromašnih
- Nametanje obrazaca ekonomskog razvoja od strane najjačih država i TNK /dovodjenje u pitanje političkog i ekonomskeg suvereniteta ekonomski siromašnih zemalja/
- Nemilosrdno izbacivanje viška RS, eksploatacija i socijalni problemi
- Prepuštanje mnogih p-ća stranim kompanijama
- Nametanje kulturnih obrazaca i načina života ekonomskih supersila

3.4. Osnovni elementi aktuelnih strategija tržišnih ekonomija

Najznačajnije karakteristike aktuelnih strategija privrednog razvoja su:

1. deregulacija,
2. deindustrijalizacija,
3. revitalizacija,
4. demasifikacija,
5. jačanje uslužnog sektora,
6. rastući značaj inovacione politike.

DEREGULACIJA

1. Deregulacija - smanjenje mješanja države u privredni život zemlje.

Podrazumjeva: samostalnost privrednih subjekata uslovima dinamičnih tržišnih promjena.

Deregulacijom se na tržištu rada vezuju odnosi ponude i tražnje za radom, dok se visina nadnica vezuje za kretanje produktivnosti, smanjenje socijalnih davanja, suzbijanje monopola, privatizaciju itd.

Deregulacija u **pristupu finansijskom** tržištu

Deregulacija u **industriji** – smanjenje subvencija, ukidanje državnih monopola, privatizacija..

DEINDUSTRIJALIZACIJA

2. **Deindustrijalizacija** – proces intenzivnog transformisanja strukture industrije u savremenim privredama - smanjenje učešća prerađivačke industrije u ukupnom BDP RZ posljednjih decenija u korist industrije bazirane na R&D.

Deindustrijalizacija obuhvata i proces seljenja kapitala iz prerađivačke industrije u sektor usluga, kao i proces seljenja određenih industrija iz jedne u drugu zemlju

Značajni faktori deindustrijalizacije: naftna kriza, porast troškova energije, zasićenje tražnje za proizvodima prerađivačke industrije u nekim zemljama, inflaciona kretanja itd.

3. **Revitalizacija** - modernizacija zrelih industrija (čelik,automobill,tekstil itd); odgovor tzv. industrija u zaostajanju ili “zrelih” industrija (kao dijela prerađivačke industrije) putem tehnološke revitalizacije ovih sektora

4. **Demasifikacija** – rast malih i srednjih visoko inovativnih firmi osposobljenih za vodjenje aktivne politike tehnoloških inovacija; tehnološka promjena je promjenila kriterijum optimalne veličine preduzeća;

- fleksibilni sistemi utemeljeni na potpunoj automatizaciji omogućili su veoma efikasnu proizvodnju u slučaju ne samo masovne, već i maloserijske, pa pak i pojedinačne proizvodnje

5. Jačanje uslužnog sektora – linija razgraničenja između sekundarnog i tercijarnog sektora postaje sve relativnija.

Sa aspekta uticaja na privredni razvoj razlikujemo:

- **Poslovne usluge** (kao nastavak proizvodnog procesa, npr. Aplikativni softver za obradu informacija..)
- **Usluge za zadovoljavanje ličnih potreba.**

6. Inovaciona politika

Aktivna politika na planu razvoja nauke, inovacija i tehnike, rastući tržišni istraživanja i razvoja.

Klasifikacija usluga po WTO

1. **Prekogranične usluge**, /**Cross border supply**- mogućnost da nerezidentni pružaoci usluga pružaju CBC usluge na teritoriji druge države - gde je pružalac u jednoj, a korisnik u drugoj zemlji (npr. poštanske, telekomunikacione usluge, uključiv Internet);
2. **Potrošnja u inostranstvu** /**Consumption abroad** – sloboda da rezidenti jedne države koriste usluge na teritoriji druge države/, potrošač usluge putuje u drugu zemlju da bi istu iskoristio: turizam, učenje, sportski događaji, kulturne manifestacije);
3. **Komercijalno prisustvo u inostranstvu** (Commercial presence – mogućnosti za strane pružaoce usluga da osnuju, rade ili prošire komercijalno prisustvo na teritoriji jedne države, u formi predstavništva, agencije ili posebnog pravnog lica/, gde se usluge pružaju preko organizacionih delova u drugim zemljama (trgovina, banke, osiguranje, građevinarstvo);
4. **Prisustvo fizičkih lica u inostranstvu radi pružanja usluga** /**Presence of natural persons** – ponudjena mogućnost za ulazak i privremeno prisustvo na teritoriji jedne države za strana fizička lica, kako bi ista pružila neku uslugu/, razne vrste tzv. profesionalnih usluga).

Nerazvijene zemlje (ZUR, Developing countries, LDCs): strategije razvoja

- 3/4 ukupne populacije živi u LDCs (Less Development Countries);
- nizak nivo BDP i BDP/pc;
- nizak životni standard;
- nedostatak znanja i vještina vođenja politike razvoja (mnoge ZUR su dugo bile kolonije RZ);
- veliki rast broja stanovnika;
- malo privatnih investitora
- ZUR predstavljaju veoma heterogenu grupu zemalja

Moguće strategije

1. Industrijalizacija naspram poljoprivrede;
2. Unutrašnja naspram spoljne orijentacije;
3. Specijalizacija vs. diverzifikacija;
4. Država nasuprot tržištu.

Industrijalizacija

- način privrednog razvoja nedovoljno razvijenih privreda
- često industrijalizacija na štetu razvoja poljoprivredne proizvodnje generiše druge probleme : promjene strukture privrede, zaposlenost, kvalifikovanost, koncentracija u odredjenom geografskom regionu, pa dolazi do migracija iz regiona u region i iz sela u grad, depopulacija, nemogućnost korišćenja resursa u demografski ugroženim prostorima...
- U mnogim zemljama nekontrolisani procesi deagrarizacije umjesto da doprinesu ravnomjernijem razvoju na nivou nacionalne ekonomije usloveli su ispoljavanje još veće polarizacije u razvoju

Unutrašnja naspram spoljne orijentacije

1. **Strategije orijentisane na unutrašnje tržište (više nego na izvoz):**

- Proizvodnja odredjenih primarnih proizvoda – pokušava se industrijalizacijom povećati stepen finalizacije proizvoda za izvoz, i za domaće tržište
- Kroz industrijalizaciju, preradom primarnih proizvoda u industrijske proizvode, pokušava se nadomjestiti uvoz
- Supstitucija uvoza destimulativno utiče na konkurenciju, usporava rast inovacija i rast produktivnosti
- Najčešće su ti supstituti skuplji, u odnosu na potencijalne uvozne proizvode (često i lošijeg kvaliteta)
- Nekonkurentne robe mogu se štititi jedinom carinom, ali taj trend je sve manje prisutan, odnosno moguć (liberalizacija, WTO)

2. **Strategije orijentisane na spoljno tržište:**

- ZUR može biti konkurentna u proizvodnji za izvoz odredjenih primarnih proizvoda (niža cijena proizvodnje, raspoloživost resursa, npr. Kuba – šećer, Kolumbija – kafa..)
- Proizvodnja primarnih proizvoda je najčešće radno intenzivna proizvodnja
- Izvozna penetracija moguća je na jeftinijoj, konkurentnijoj proizvodnji
- Vlada pokušava da stimuliše izvoz (poreske olakšice, izvozne subvencije, carine, niske kamatne stope, itd)
- *Conditio sine qua non* privrednog razvoja

Specijalizacija vs. diverzifikacija

- ne osporavajući stav da podjela rada i specijalizacija utiče pozitivno na ekonomsku efikasnost, a analogno tome i na dinamiku privrednog rasta, mora se imati na umu da preveliki stepen specijalizacije može biti u određenom trenutku kontraproduktivan.
- svaka ZUR mora voditi računa o diversifikaciji proizvodnje.
- Ukoliko zemlja izvozi samo jedan ili nekoliko proizvoda, eventualni značajniji pad cijena njihovih proizvoda na svjetskom tržištu može imati vrlo negativan uticaj na njihov trgovinski bilans i realni dohodak. U tom smislu vrlo je važno pitanje stepena do kog se neke zemlje mogu upuštati u "monokulturu", odnosno u usmjeravanju svog izvoza na jedan proizvod.

PITANJE ODNOSA DRŽAVE I TRŽIŠTA

Nedostaci "nevidljive ruke"	Intervencija/uloga države	Primjeri državne politike
NEEFIKASNOST		
Monopol	Intervencija na tržištu	Antimonopolski zakon Osnivanje agencije za zaštitu konkurencije
Eksternalije	Intervencija na tržištu Pregovaranje, odgovornost,	Zakoni protiv zagađivanja, buke, pušenja... Definisanje standarda, porezi
Javna dobra	Subvencije vrijednih aktivnosti	Nacionalna odbrana, svjetionici.... Osnivanje posebnih javnih preduzeća za upravljanje javnim dobrima od opšteg interesa
NEJEDNAKOST		
Neprihvatljive nejednakosti dohotka i bogatstva	Preraspodjela dohotka	Progressivno oporezivanje dohotka i bogatstva Programi podrške; Socijalna politika
MAKROEKONOMSKI PROBLEMI		
Konjunktorni ciklusi - visoka inflacija - nezaposlenost	Stabilizacija pomoću makroekonomskih politika	Monetarna politika (npr. promjene u novčanoj masi, obavezna rezerva); Fiskalna (npr. porezi i programi opšte potrošnje); Programi samozapošljavanja;
DINAMIKA PRIVREDNOG RASTA		
Spor ekonomski rast	Stimulisanje rasta	Investiranje u obrazovanje, smanjivanje budžetskog deficita i povećanje nacionalne stope štednje; investicije u infrastrukturu

Svjetska banka - ZUR prema primenjenim strategijama privrednog razvoja : četiri grupe

1. **IZRAŽENO IZVOZNO ORIJENTISANE ZEMLJE** (mala ili gotovo nikakva kontrola međunarodne trgovine, bez ograničenja),
2. **SREDNJE IZVOZNO ORIJENTISANE** (zalaganja za izvoz veća u odnosu na zaštitu od uvoza, tako da je ukupan efekat blago u korist izvoza),
3. **SREDNJE ORIJENTISANE NA DOMAĆE TRŽIŠTE** (relativno visoka ograničenja u korist supstitucije izvoza, postoje olakšice za izvoz) i
4. **NAGLAŠENO UNUTRAŠNJE ORIJENTISANE** (naglašen značaj unutrašnjeg tržišta. Izvoz je obeshrabren kontrolama i mjerama u korist plasmana na domaće tržište..)

Strana ulaganja i strana pomoć kao faktor razvoja nerazvijenih

1. STRANA ULAGANJA:

- strani kapital dolazi iz privatnih izvora i iz zvaničnih vladinih izvora
- Privatni izvori stranog kapitala mogu imati oblik **direktne investicije, portfolio investicije, komercijalnih bankarskih zajmova i kredita**
- FDI je najčešće koncesioni aranžman, BOT aranžman ili zajedničko ulaganje

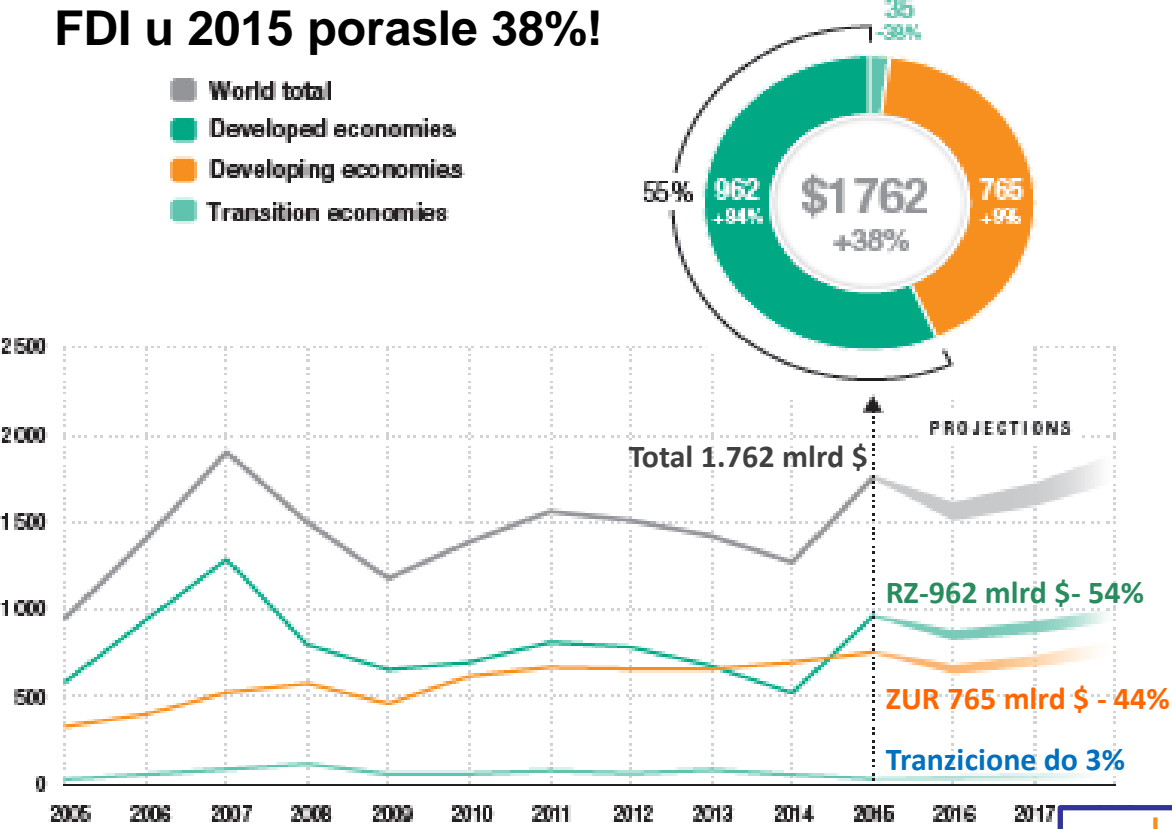
Mogućnosti za: 1.novu zaposlenost (kreiranje novih radnih mjesta) i pozitivan uticaj na druge investicije (nove aktivnosti); 2.nove tehnologije – TT i institucionalnog znanja; 3. rast izvoza;

2. STRANA POMOĆ:

- novac, roba i tehnologija.

WORLD INVESTMENT REPORT UNCTAD 2016, FDI INFLOWS

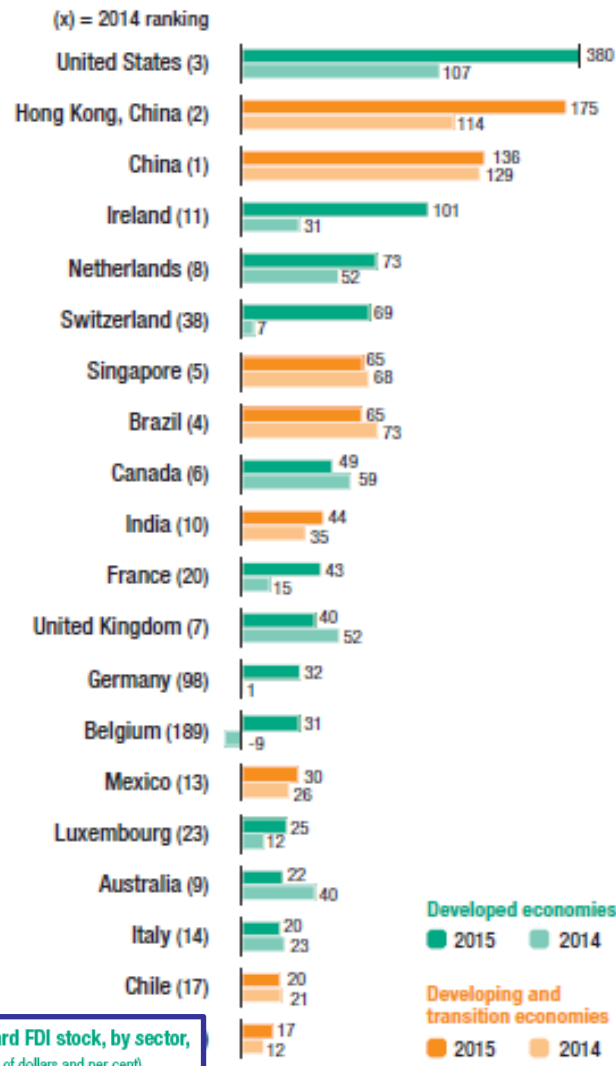
Figure 1. Global FDI inflows by group of economies, 2005–2015, and projections, 2016–2018 (Billions of dollars and per cent)

Source: ©UNCTAD, FDI/MNE database (www.unctad.org/fdistatistics).

Najveći obim FDI je u uslugama (64%, 27% industrija, primarna proizvodnja 7%, ostalo 2%)
Globalni tok FDI u RZ je

Figure 3. FDI inflows, top 20 host economies, 2014 and 2015 (Billions of dollars)

Source: UNCTAD, FDI/MNE database (www.unctad.org/fdistatistics).

Figure 6. Global inward FDI stock, by sector, 2014 (Trillions of dollars and per cent)

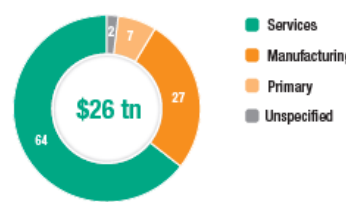

Table 1.

Selected indicators of FDI and international production, 2015 and selected years

Item	Value at current prices (Billions of dollars)				
	1990	2005–2007 (pre-crisis average)	2013	2014	2015
FDI inflows	207	1 418	1 427	1 277	1 762
FDI outflows	242	1 445	1 311	1 318	1 474
FDI inward stock	2 077	14 500	24 533	25 113	24 983
FDI outward stock	2 091	15 104	24 665	24 810	25 045
Income on inward FDI	75	1 025	1 526	1 595	1 404
<i>Rate of return on inward FDI</i>	4.4	7.3	6.5	6.7	6.0
Income on outward FDI	122	1 101	1 447	1 509	1 351
<i>Rate of return on outward FDI</i>	5.9	7.5	6.1	6.3	5.6
Cross-border M&As	98	729	263	432	721
Sales of foreign affiliates	5 101	20 355	31 865	34 149	36 668
Value added (product) of foreign affiliates	1 074	4 720	7 030	7 419	7 903
Total assets of foreign affiliates	4 595	40 924	95 671	101 254	105 778
Exports of foreign affiliates	1 444	4 976	7 469	7 688	7 803
Employment by foreign affiliates (thousands)	21 454	49 565	72 239	76 821	79 505
Memorandum					
GDP	22 327	51 288	75 887	77 807	73 152
Gross fixed capital formation	5 072	11 801	18 753	19 429	18 200
Royalties and licence fee receipts	29	172	298	311	299
Exports of goods and services	4 107	15 034	23 158	23 441	20 861

Source: ©UNCTAD.

Terminologija: od TNC ka MNE

- **TNK** – kapital jedne zemlje u većem broju država, a kod **MNK** kapital je vlasništvo porijeklom iz više zemalja (teorijski pristup)
- **Transnational corporations (TNCs)** are incorporated or unincorporated enterprises comprising parent enterprises and their foreign affiliates. A parent enterprise is defined as an enterprise that controls assets of other entities in countries other than its home country, usually by owning a certain equity capital stake. ([http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-\(TNC\).aspx](http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-(TNC).aspx)).

Mapping MNE ownership structures (Multinational enterprises – MNEs)

- Common types of complexity in internal MNE ownership structures are **lengthy ownership chains with multiple cross-border links**, ownership hubs and shared ownership structures. Ownership of affiliates is expressed in shareholdings, which provide cash flow rights and voting rights. **Control** is the ability to exercise voting rights to affect strategic management decisions. In the internal ownership structure of MNEs, control generally coincides with (direct or indirect) majority ownership. However, **MNEs can exercise control over affiliates even when they have a minority stake.**
- **MNE ownership structures are made up of a parent entity and its affiliate companies, which can be in the MNE home country or in host countries**, and ownership links with varying levels of equity ownership that determine the degree of control that the parent entity can ultimately exercise over each affiliate.

3.6. Klasifikacija savremenih tržišnih ekonomija

- Po klasifikaciji IMF-a, koji prati 190 zemalja, osnovna podjela je na:
  - grupaciju **RAZVIJENIH EKONOMIJA** (Advanced economies – 35 - EA, G7, other) i
  - **GRUPACIJU RASTUĆIH TRŽIŠTA I ZUR** (Emerging market and developing economies) koju čini 155 zemalja I koje se dalje mogu geografski grupisati u više podgrupa (geografske podgrupe)
- Central and Eastern Europe - 14 countries: Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Hungary, Kosovo, Latvia, Lithuania, FYR Macedonia, Montenegro, Poland, Romania, Serbia, and Turkey.

Klasifikacija zemalja (i teritorija) po nivou razvoja (Svjetska banka, 2016):

- Zemlje sa niskim dohotkom (**1.025 \$/pc ili manje**) – 36 zemalja
- Zemlje nižeg srednjeg dohotka (**1.026 – 4.035 \$/pc**) – 48 zemalja
- Zemlje višeg srednjeg dohotka (**4.036 – 12.475 \$/pc**) – 55 zemalja
- Zemlje visokog dohotka (**12.476 \$/pc i više**) – 76 zemalja
- Klasifikacija je izvršena na bazi podataka GNI/pc i obuhvata 215 zemalja i teritorija (koje imaju više od 30.000 stanovnika I imaju carinsku autonomiju, iako nisu nezavisne države, članice UN, npr. Kosovo).

Klasifikacija zemalja (i teritorija) **po kategoriji zaduženosti** (Svjetska banka, 2012):

- **IDA ZEMLJE** (zemlje sa niskim dohotkom - 1.035 \$/pc ili manje, bez finansijske sposobnosti da pozajmljuju od IBRD). IDA krediti su veoma povoljni, mogu biti i beskamatni, uz grantove, za programe pomoći, u cilju podsticanja ekonomskog razvoja i unpređenja uslova života – zemalja
- **IBRD ZEMLJE** – tj. zemlje srednjeg dohotka koje mogu povlačiti kredite IBRD, tj. koje imaju finansijski potencijal (kreditnu sposobnost).
- Tzv. **MJEŠOVITE EKONOMIJE** (*Blend countries*) koje imaju nizak dohodak, koji ih klasifikuje da mogu povući povoljne IDA kredite, ali su **kreditno sposobne**, tako da mogu da povuku i IBRD kredit

HIPC

- Posebna kategorija zemalja su **prezadužene, siromašne zemlje** (HIPC – *heavily indebtedness poor countries*)
- u 2012. godini, po klasifikaciji Svjetske banke, tu spada 39 zemalja (od kojih 33 iz pod-saharske Afrike i nekoliko zemalja južne Amerike) koje imaju oko 650 mil stanovnika.
- Njihov prosječan GNI/pc je **717 \$**. Imaju visoku stopu siromaštva i predmet su posebne podrške IMF-a i Svjetske banke (koja uključuje i otpis dijela dugova). Kod ovih zemalja ratio odnos duga prema izvozu dostiže preko 200% (debt-to-exports exceeded 200-250%) ili odnos duga prema budžetskim prihodima prelazi 280% (ratio of debt-to-government revenues exceeded 280%).

Navedene klasifikacije za izabrane zemlje:

WB country code	Europe and Central Asia - selected economies (mostly - SER , developing only)	Upper middle income in 2012 (4.086 – 12.615 \$/pc, out of 56 countries)	Lending category
ALB	Albania	4.050	IBRD
ARM	Armenia	lower middle income/ 3.720	Blend
AZE	Azerbaijan	6.050	IBRD
BIH	Bosnia and Herzegovina	4.650	Blend
GEO	Georgia	lower middle income / 3.280	Blend
KSV	Kosovo	lower middle income / 3.640	IDA
MKD	Macedonia, FYR	4.690	IBRD
MNE	MONTENEGRO	6.940	IBRD
SRB	Serbia	5.280	IBRD
TUR	Turkey	10.830	IBRD
HRV	Croatia (EU 28)	high income, non OECD/ 13.290	IBRD

Zemlja se smatra prezaduženom, ako 4 kriterijuma prevazilaze standarde i to:

- Učešće stanja duga u BDP preko **80%**;
- stanje duga preko **220% izvoza**;
- učešće otplate duga i kamata u izvozu preko **30%**;
- učešće otplate i kamate u BDP preko **8%**.

**WB methodology
“Debt Reporting
System”**

Indebtedness criteria and positions of Montenegro

Indicator	Highly indebted	Moderately indebted	Low indebted	Montenegro 2010
Public debt* / GDP	Ratio>48%	48%<Ratio≤80%	80%≤Ratio	53,8%
External public debt / GDP	Ratio>50%	30%<Ratio≤50%	50%≤Ratio	30,2%
Public debt* / Export**	Ratio>220%	132%<Ratio≤220%	132%≤Ratio	147,4%
External public debt / Export**	Ratio>275%	165%<Ratio≤275%	165%≤Ratio	82,7%

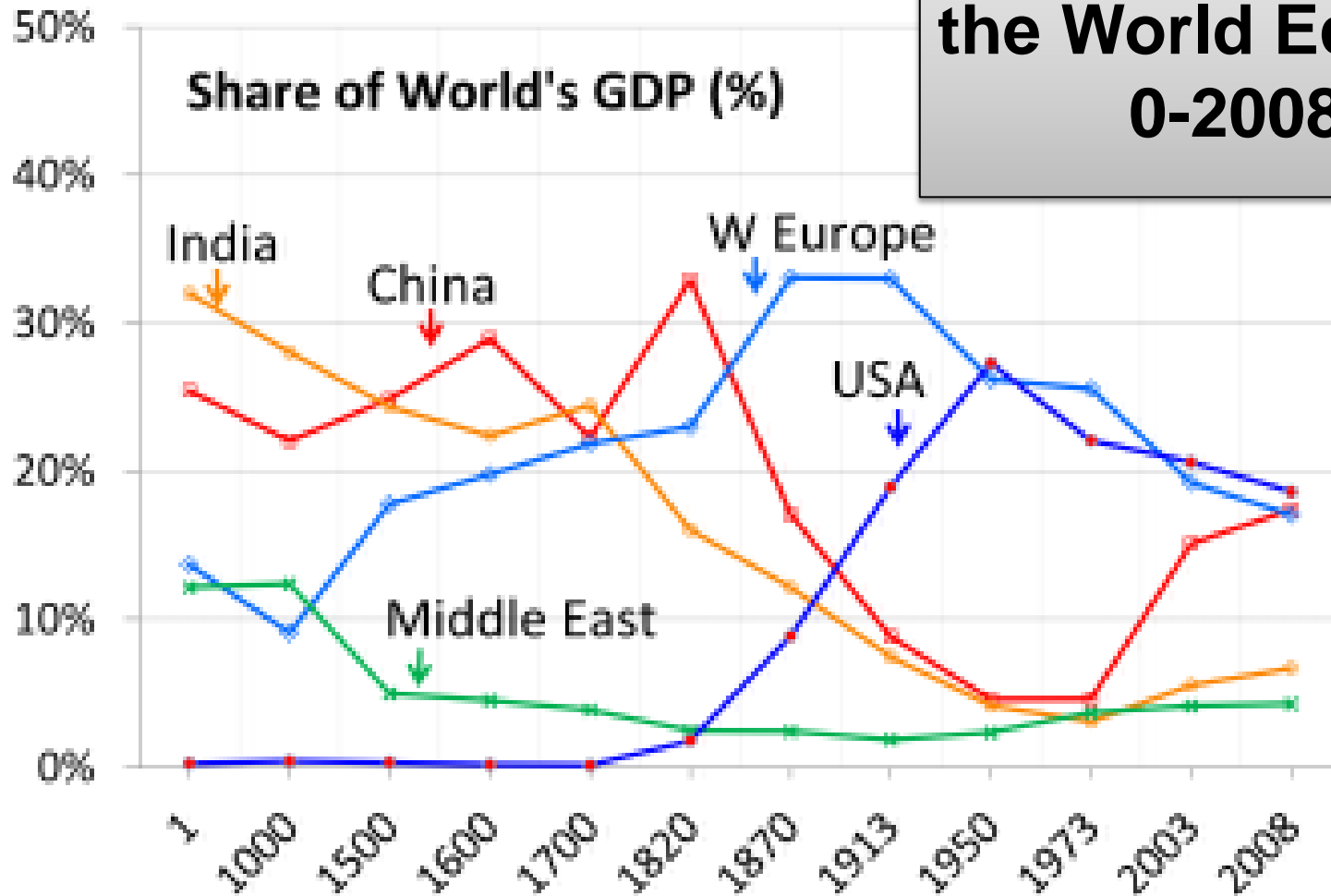
* Pursuant to the IMF methodology.

** Export of goods and services

INDIKATOR - CG	2013	2014	2015	2016	2017
Izvoz (roba i usluga)	1.391,60	1.388,14	1.539,20	1.605,43	1.765,00
Otplata duga	286	490,23	568,67	547,07	376,39
Kamate	71,27	78,9	86,25	81,12	98,61
BDP	3.362,5	3.457,9	3.654,5	3.954,2	4.299,1
JAVNI DUG	1.933,7	2.071,7	2.382,0	2.546,1	2.758,8
Dug po izdatim garancijama		307,54	315	344,9	312,8
UKUPNO	1.933,7	2.379,25	2.696,97	2.890,95	3.071,64
1. Ako učešće javnog duga u BDP da NIJE preko 80%;	57,5%	59,9%	65,2%	64,4%	64,2%
1a - sa izdatim garancijama	58%	69%	74%	73%	71%
2. stanje duga da nije preko 220% izvoza;	3061,52	3053,91	3386,24	3531,95	3883,00
	3061 > 1933	(1.388,14*2,2) > 2379,25 =	3386,2 > 2.696,97	985,90	1124,17
	OK	3.053 > 2.379,25 ok	OK	OK	OK
3. Da učešće otplate duga i kamata u izvozu nije preko 30%;	357,3/1391 = 26%	41%	43%	39%	27%
4. učešće otplate i kamate u BDP da anije preko 8%	11%	16%	18%	16%	11%

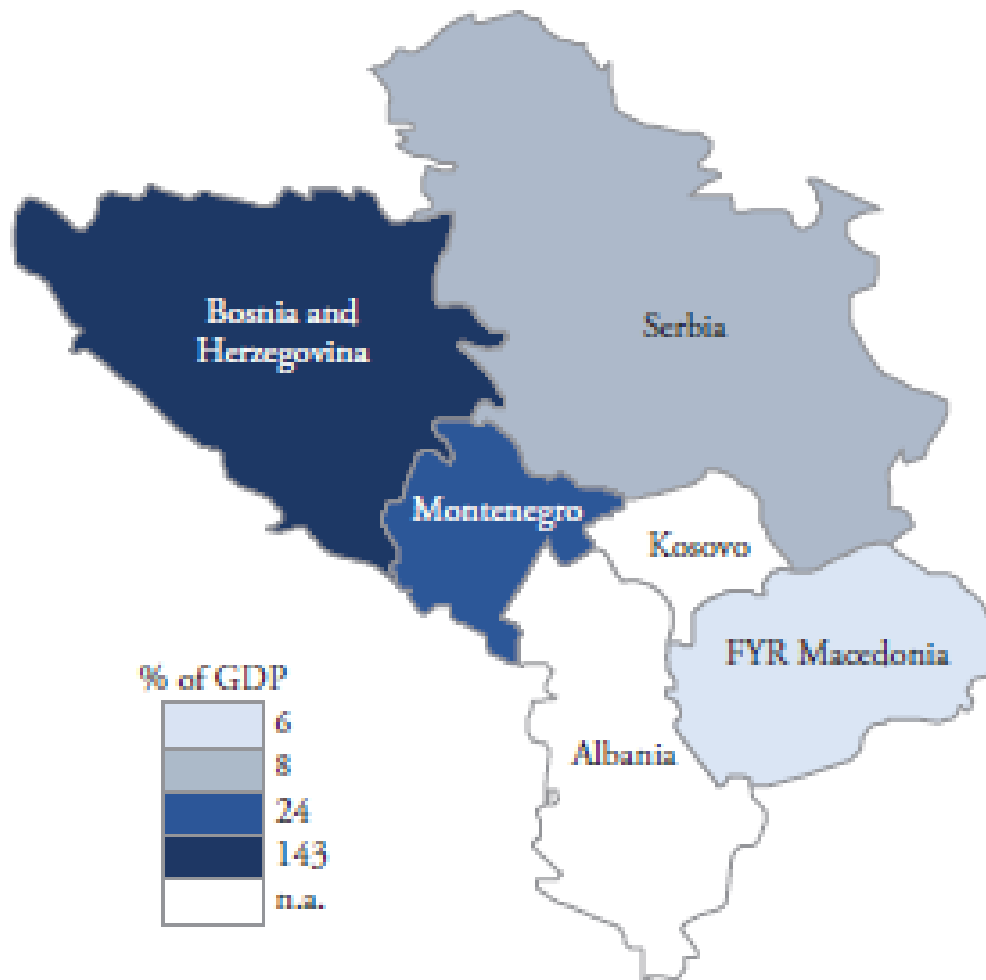
DODATAK:

Contours of the World Economy 0-2008

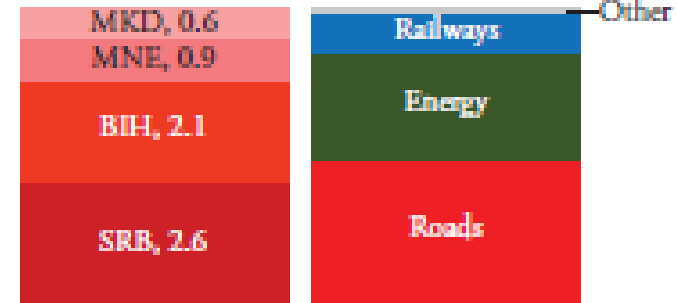

The global contribution to world's GDP by major economies from 1 AD to 2008 AD according to **Angus Maddison's** estimates (2007)

China's Involvement on the WB (2018)

Total project value financed by China €6.2 billion

Country	Project
SRB	Danube bridge Belgrade-Budapest high-speed railway 350 MW unit at the Kostolac thermal power plant Sections of the European motorway XI (to MNE)
BIH	Banja Luka (Split motorway) 45 MW unit at Tuzla thermal power plant 350 MW Banovici thermal power plant 300 MW Stanari thermal power plant
MNE	Renewal Ship Fleet European motorway XI (to SRB)
MKD	Railways modernization-European corridor X Motorway construction
ALB	European motorway XIII (to MKD) Industrial park I Durres

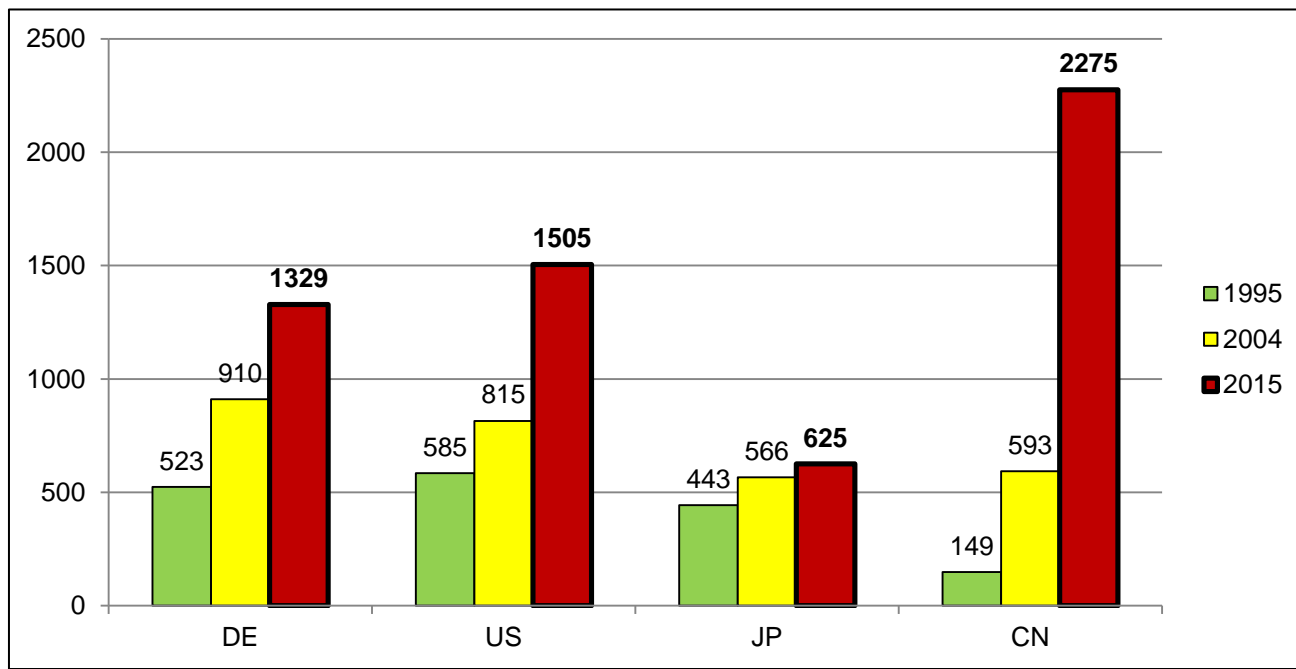
Sources: EBRD.

Tabela - Učešće najvećih svjetskih izvoznika u ukupnoj svjetskoj trgovini:

Najveći svjetski izvoznici za izabrane godine mogu se predstaviti i na grafiku.

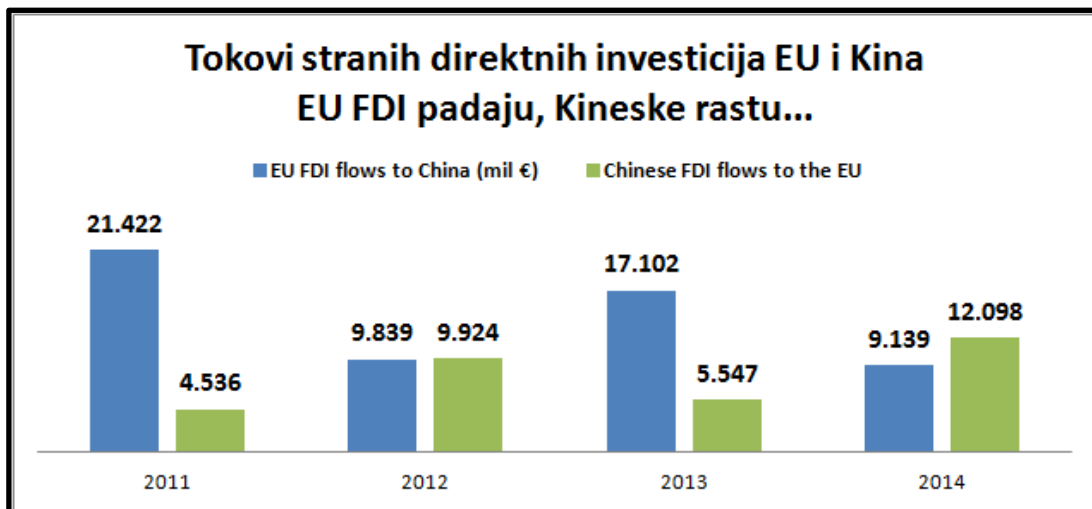
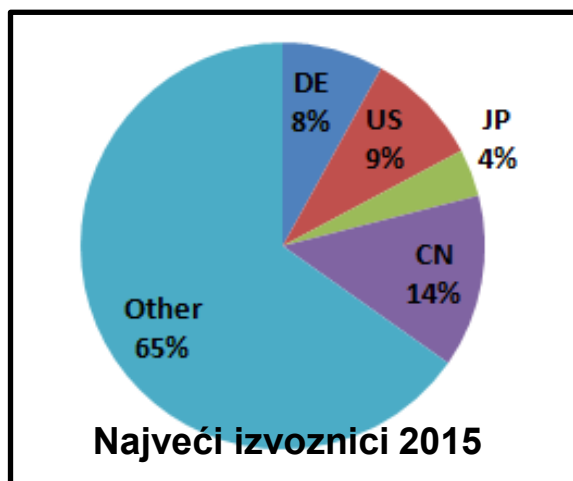
ZEMLJA	1995	2004	2015
DE	10%	10%	8%
US	11%	9%	9%
JP	9%	6%	4%
CN	3%	6%	14%
OSTALI	67%	69%	65%

Grafik - Učešće najvećih svjetskih izvoznika u ukupnoj svjetskoj trgovini (mlrd \$, tekuće cijene):

China & EU

CEE represents **less than 10%** of China-EU trade & FDI!

Robna trgovina	IZVOZ iz EU u Kinu		UVOZ iz Kine u EU		BALANS
	2014	%	2014	%	2014
Total - stepen pokrivenosti uvoza izvozom samo 55%	164.737		302.455		-137.718
Primarni proizvodi (hrana, piće, sirovine, energija)	16 863	10%	7 320	2%	9 543
Prerađeni proizvodi: hemikalije, mašine, ostali prerađeni proizvodi	141 900	86%	293 867	97%	-151 967
Ostalo	5 974	4%	1 267	0%	4 706

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
KINA U STRUKTURI UKUPNE SPOLJNE TRGOVINE EU											
Exports - UČEŠĆE IZVOZA U KINU U UKUPNOM IZVOZU	5.1%	4.9%	5.5%	5.8%	6.0%	7.5%	8.4%	8.8%	8.6%	8.5%	9.7%
Imports - UČEŠĆE UVOZA IZ KINE U UKUPNOM EU UVOZU ROBE	12.6%	13.6%	14.3%	16.1%	15.7%	17.4%	18.6%	17.1%	16.3%	16.6%	18.0%

RANK 2018	TOP BANKS IN THE WORLD 2018		Total assets, US\$b XII 2017	RANK 2013		TOP BANKS IN THE WORLD 2013	Total assets US\$ billion
1	Industrial & Commercial Bank of	CH	4.006	1	CH	China	2.811
2	China Construction Bank Corp	CH	3.397	2	UK	HSBC	2.693
3	Agricultural Bank of China	CH	3.233	3	DE	Deutsche Bank	2.665
4	Bank of China	CH	2.989	4	FR	Crédit Agricol	2.661
5	Mitsubishi UFJ Financial Group	JP	2.774	5	JP	Mitsubishi UFJ Financial Grou	2.595
6	JPMorgan Chase & Co	US	2.534	6	FR	BNP Paribas	2.527
7	HSBC Holdings	UK	2.522	7	UK	Barclays	2.402
8	BNP Paribas	FR	2.348	8	US	JP Morgan Chase	2.359
9	Bank of America	US	2.281	9	JP	Japan Post Bank	2.291
10	China Development Bank	CH	2.202	10	CH	China Construction Bank Corporation	2.239
11	Credit Agricole Group	FR	2.112	11	US	Bank of America	2.210
12	Wells Fargo	US	1.952	12	CH	Agricultural Bank of China	2.123
13	Japan Post Bank	JP	1.874	13	UK	The Royal Bank of Scotland Group	2.115
14	Mizuho Financial Group	JP	1.850	14	CH	Bank of China	2.032
15	Sumitomo Mitsui Financial Group	JP	1.847	15	JP	Mizuho Financial Group	1.982
16	Citigroup Inc	US	1.843	16	US	Citigroup	1.865
17	Deutsche Bank	DE	1.767	17	ES	Santander Group	1.682
18	Banco Santander	ES	1.730	18	FR	Société Générale	1.657
19	Barclays PLC	UK	1.529	19	JP	Sumitomo Mitsui Financial Group	1.652
20	Societe Generale	FR	1.527	20	NL	ING Group	1.540

PRIMJER:

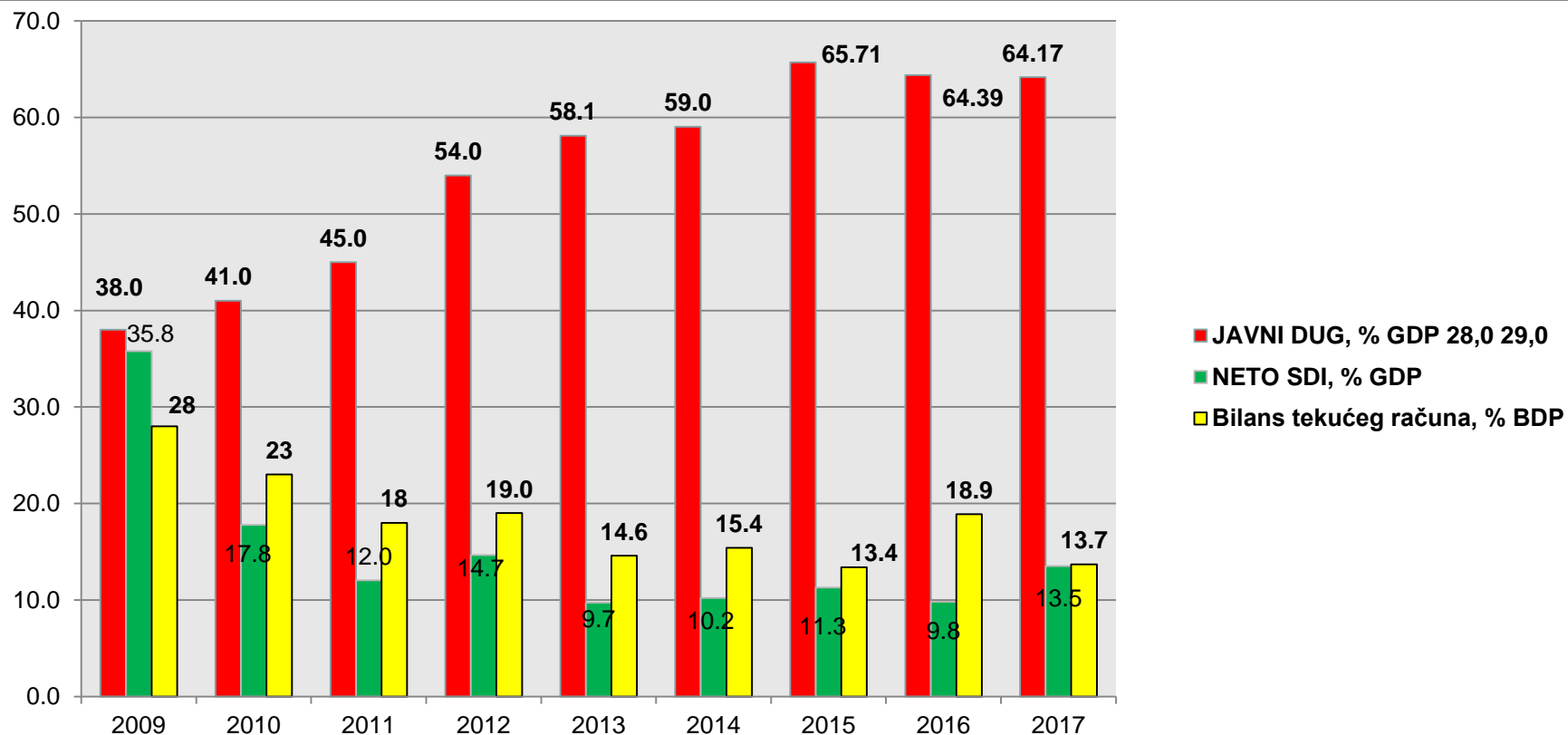
STRATEGIJA UPRAVLJANJA JAVNIM FINASIJAMA 2016-2020

JAVNI DUG

Izazovi upravljanja javnim dugom

**Ekonomska kriza – manje
ekonomske aktivnosti i manje
novih radnih mjesta**

**Redukcija javne potrošnje
Redukcija investicija, Redukcija
edukacija i studijskih boravaka...**

**Do 2013, podaci se odnose na državni dug, bez duga JLS, a za 2014-15.
kalkulacija se odnosi na javni dug (državni dug+dug JLS – depoziti MF)**

Strategija upravljanja javnim finansijama CG 2016-2020

I. SUSTAINABLE FISCAL FRAMEWORK, PLANNING AND BUDGETING OF PUBLIC SPENDING (IN ORDER TO STRENGTHEN MTBF, BUDGET PROGRAMMING AND TRANSPARENT CAPITAL BUDGETING);

1. MID-TERM BUDGETARY FRAMEWORK, INCLUDING THE FISCAL STRATEGY

1. Preparation and adoption of the Fiscal strategy

- Preparation of the fiscal policy measures plan in the case of deviation of the main fiscal aggregates from the levels specified with numerical fiscal rules
- Training for medium-term budgetary planning process
- Preparation of Guidelines for better connection between strategic goals of the Government with the goals of the budget's programmes
- Establishment of the standard (minimum request and quality level) for preparation of sector strategies
- Enhanced planning and presentation of multiannual commitment in the budget
- Further development of the IT support for (mid-term) budget planning

2. PREPARATION OF THE ANNUAL BUDGET

- Gap analysis of current legislation and procedures in the budget policy area and improve national legislation for efficient budget programming process,
- AP for implementation of programme budget, with detailed measures
- Preparation of the manuals for programme budget development, with performance indicators of programmes and sub-programmes
- Trainings, Further development of IT for the budget programming
- improve the transparency of the budget through its better visualization

3. PREPARATION OF THE CAPITAL BUDGET

- Improve the Capital budget planning within the medium-term budget planning process
- introduction of phases in capital projects in the process of preparation and planning of the capital budget (preparation phase and construction phase of the projects)
- detailed presentation of the projects of capital budget, including its economic classification
- improve the capital budget justification in section showing the total estimated value of the project and the time-frame for completion of the project
- Training; Further development of IT support;

1. ODRŽIVI FISKALNI OKVIR, PLANIRANJE I BUDŽETIRANJE JAVNE POTROŠNJE

1.1. Srednjoročni budžetski okvir, uključujući i fiskalnu strategiju

NAZIV INDIKATORA	2014	2017	2020
Udio novih srednjoročnih sektorskih strategija koje uključuju procjenu troškova za njihovu implementaciju, uključujući i potencijalna donatorska sredstva	60%	80%	100%
Prosječno odstupanje između limita budžetskih izdataka utvrđenih srednjoročnim budžetskim okvirom i stvarnih budžetskih rashoda planiranih godišnjim zakonom o budžetu	9%	7%	5%
Broj službenika obučenih za srednjoročno planiranje bazirano na principu od "vrha ka dnu"	0	52	72

1.2. PRIPREMA GODIŠNJEG BUDŽETA

Udio potrošačkih jedinica prvog nivoa koje u svojim budžetskim zahtjevima obezbjeđuju sveobuhvatne informacije o očekivanim učincima trošenja zahtijevanih sredstava	40%	75%	100%
Nivo informacija o učinku uključenih u planiranje budžeta	Definisani nazivi programa svih potrošačkih jedinica	Razvijena programska struktura kod svih budžetskih korisnika uključujući misije potrošačkih jedinica, definisane opise i ciljeve programa	Kreiran set indikatora za sve programe kako bi se pratila uspješnost ostvarivanja ciljeva
Broj službenika obučenih za planiranje i praćenje rashoda u skladu sa principima programskog budžetiranja	0	100	130

1.3. KAPITALNI BUDŽET

Nivo detalja u javnoj prezentaciji kapitalnog budžeta	Projekti u kapitalnom budžetu PRIKAZANI grupisani po oblastima (obrazovanje, zdravstvo, kultura, sport,,)	Prikaz po svim pojedinačnim projektima koji se realizuju u budžetskoj godini	Prikaz po pojedinačnim projektima i fazama realizacije projekta
Odnos stvarne kapitalne potrošnje u tekućoj godini u poređenju sa planom kapitalnog budžeta	70%	80%	90% ⁶⁸

II. EXECUTION OF THE BUDGET (WITH SPECIAL FOCUS ON FURTHER FISCAL REFORMS, ELECTRONIC PUBLIC PROCUREMENT SYSTEM AND TRANSPARENT REPORTING ON THE PUBLIC DEBT MANAGEMENT) ;

1. Collection of the budget revenues

- Further improvement of the efficiency of services to taxpayers in the execution of fiscal obligations, through capacity development and improvement of existing systems
- Strengthening the administrative and institutional capacity of Tax Administration (VAT);
- Upgrading the capacity of Tax Administration and IT systems in the area of risk analysis inspections (e-Control)

2. Public procurement system

- Further harmonization of legislation with the EU acquis;
- Trainings including training materials;
- Public awareness campaigns; E-public procurements;

3. Reform of the department for the public debt management in MoF (reorganization, trainings, new IT solutions, gap analysis of the Strategy for the public debt management, etc.)

- Reorganization, trainings, new IT solutions, gap analysis of the Strategy for the public debt management, etc.

III. DEVELOPMENT OF THE SYSTEM OF PUBLIC INTERNAL FINANCIAL CONTROL (PIFC) ON ORDER TO ACHIEVE BETTER MANAGEMENT AND CONTROL OF BUDGETARY EXPENDITURES, INCLUDING VERIFICATION AND PROTECTION MEASURES, AS WELL AS MANAGERIAL RESPONSIBILITIES;

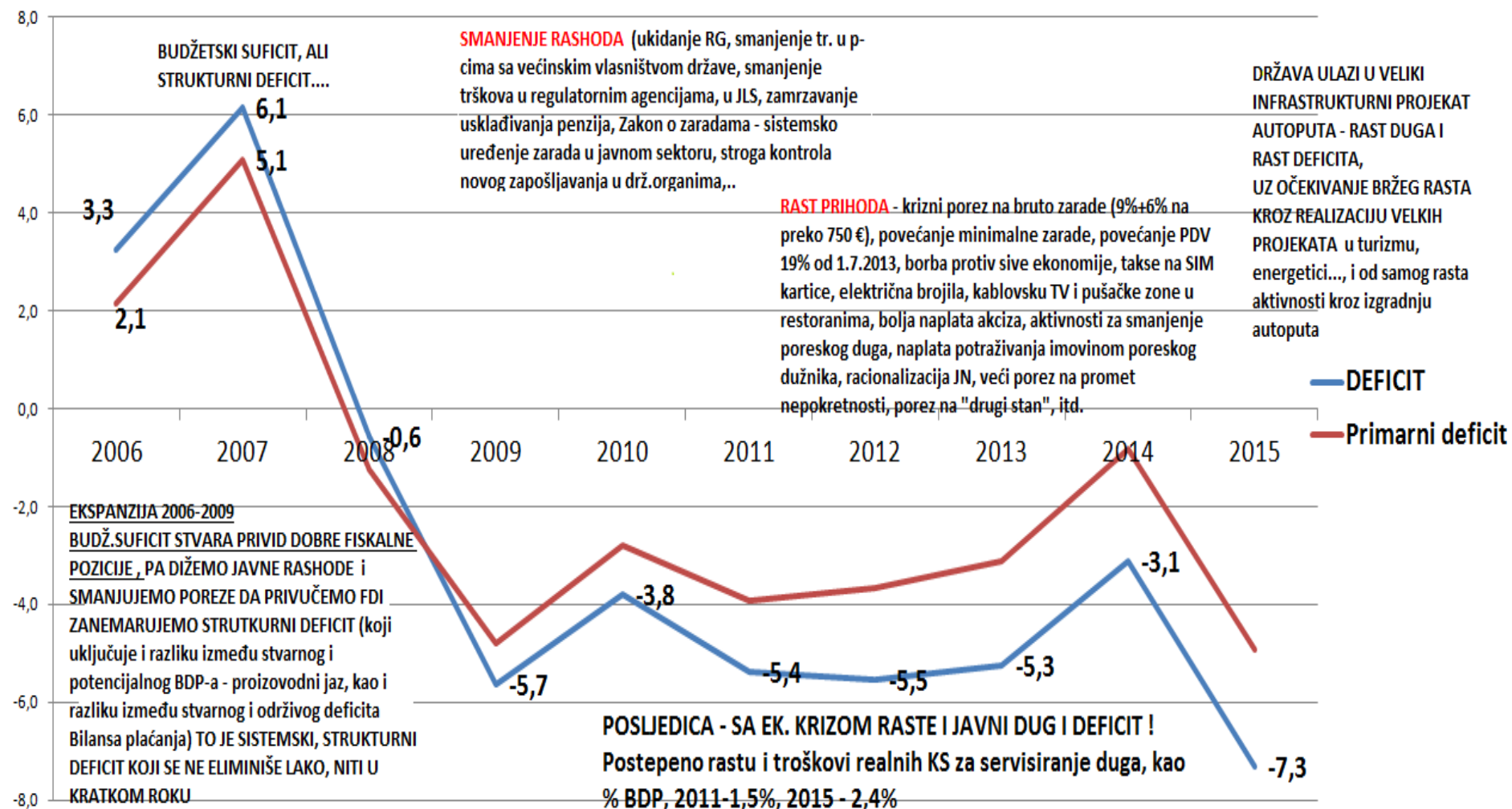
- Upravljanje javnim finansijama na efikasan, ekonomičan, efektivan i transparentan način na nivou individualnih potrošačkih jedinica

IV. FINANCIAL REPORTING AND ACCOUNTING IN LINE WITH INTERNATIONAL STANDARDS;

- Zamjena gotovinskog računovodstva i finansijskog izvještavanja sa obračunskim
- Usaglašenost sa ESA 2010

V. THE CAPACITY OF THE STATE AUDIT INSTITUTION TO MEET THE STANDARDS OF INTOSAI

- Standardizacija procesa vršenja finansijske revizije, revizije pravilnosti i revizije uspjeha u skladu sa ISSAI standardima

$$D_t = rB_{t-1} + (G_t - T_t)$$

D_t označen budžetski deficit, sa r realne KS, sa B_t javni dug, sa G_t javni rashodi (osim rashoda za kamate), a sa T_t javni prihodi

- Prvi član (rB_{t-1}) jednačine (1) izražava realne troškove kamata po osnovu servisiranja javnog duga, a drugi član ($G_t - T_t$) je primarni deficit
- Rashodi države G_t i prihodi države T_t su umanjeni za transfere, ali to ne utiče na fiskalni deficit

• Napomena: u zvaničnim podacima o budžetskom deficitu troškovi kamata su uključeni u rashode G_t

treba da bude ostvaren primarni budžetski gotovinski suficit;

nivo tekućih izdataka i trasfera trebalo bi da bude niži od tekućih prihoda i donacija;

DEFICIT - do 3% BDP-a; JAVNI DUG do 60% BDP-a plus- da strukturni deficit ne prelazi 0,5% BDP-a (EA)

2. IZVRŠENJE BUDŽETA			
2.1. Ubiranje prihoda			
Rast udjela podnešenih elektronskih poreskih prijava (porez na dobit, PDV)	27%	50%	80 %
Uspješno implementirano zakonodavstvo EU koje se tiče zajedničkog tržišta EU	Završen proces skringinga	Pregovori u poglavlju 16 otvoreni (Poreska politika)	Implementirane planirane aktivnosti iz Programa pristupanja C 16 - Poreska politika
Broj održanih obuka/radionica/seminara i broj obučeni trenera i eksperata vezano za EU standarde koji se odnose na unapređenje poslovnih procesa	0	Održano minimum 8 obuka/radionica/seminara. Obučeno minimum 5 trenera i 5 eksperata.	Poreska uprava spremna da implementira pravnu tekovinu EU
Udio ubranog prihoda od poreza u odnosu na planirane poreske prihode u godišnjem zakonu o budžetu	100%	100%	100%
Udio prihoda od PDV-a u BDP	13,5%	13%	13%
2.2. JAVNE NABAVKE			
Nivo usklađenosti i kompletiranja zakonodavnog okvira u postupcima javnih nabavki sa EU zakonodavstvom	Otvoreni pregovori u pregovaračkom poglavlju 5	Otvoreni pregovori u pregovaračkom poglavlju 5	Implementirane planirane aktivnosti iz Programa pristupanja - poglavlje 5
Prosječan broj ponuđača koji učestvuju u javnim nadmetanjima	3,1 ponuda po tenderu	3,2	3,8
Udio korišćenja elektronskih javnih nabavki u ukupnom broju ugovora o javnim nabavkama tokom godine	0% (Ne postoji sistem elektronskih javnih nabavki)	0% (Ne postoji sistem elektronskih javnih nabavki)	70%
2.3. REFORMA ODJELJENJA ZA UPAVLJANJE JAVNIM DUGOM, ANALIZU ZADUŽENOSTI, UPRAVLJANJE GOTOVINOM I SARADNJU SA INOSTRANSTVOM			
Troškovi servisiranja javnog duga kao udio u BDP	2.2 %	2.5 %	2.3 %
Razlika između planiranog i ostvarenog nivoa duga javnog sektora	1.5%	1.5%	1.5%

3. RAZVOJ SISTEMA UNUTRAŠNJIH FINANSIJSKIH KONTROLA

3.1. Upravljanje javnim finansijama na efikasan, ekonomičan, efektivan i transparentan način na nivou individualnih potrošačkih jedinica

Naziv indikatora	2014	2017	2020
Procenat ministarstava koja su formalno delegirala odgovornosti i ovlašćenja menadžerima što unapređuje menadžersku odgovornost	6,25%	30%	90%
Procenat budžetskih korisnika na centralnom i lokalnom nivou koji dostavljaju godišnji izvještaj o finansijskom upravljanju i kontroli	69%	80%	95%
Prosječan broj imenovanih unutrašnjih revizora po jedinici	1,76	2	2,7
Procenat imenovanih i sertifikovanih unutrašnjih revizora	60%	75%	90%
Procenat imenovanih sertifikovanih revizora koji imaju kontinuirani profesionalni razvoj	0%	70%	90%
Procenat implementiranih i djelimično implementiranih preporuka unutrašnje revizije do kraja navedene godine, a koje su date u prethodnoj godini	48%	55%	70%
Procenat ministarstava koja izvještavaju godišnje u skladu sa metodologijom za nadgledanje učinka	0% (metodologija ne postoji)	5% (pilot ministarstva)	95%

4. TRANSPARENTNO FINANSIJSKO IZVJEŠTAVANJE I RAČUNOVODSTVO

4.1. Zamjena gotovinskog računovodstva i finansijskog izvještavanja sa obračunskim

Naziv indikatora	2014	2017	2020
Obučene računovođe u javnom sektoru vezano za obračunsko računovodstvo (na osnovu CIPFA metodologije)	0	40	80
Implementiran registar imovine i sistem dvojnog računovodstva za imovinu	Otpočeo razvoj registra imovine	Podaci o imovini unijeti u registar	Implementiran registar imovine i sistem dvojnog računovodstva za imovinu

4.2. USAGLAŠENOST SA ESA 2010

Naziv indikatora	2014	2017	2020
Institucionalna klasifikacija usklađena sa ESA 2010 metodolo	Važeća institucionalna klasifikacija u nac.računima nije usklađena sa ESA 2010 metodologijom	Institucionalna klasifikacija u skladu sa pravilima koje predviđa ESA 2010	Institucionalna klasifikacija u skladu sa ESA 2010 pravilima (uz kontinuiranu reviziju u saradnji sa Eurostatom)
Izmijenjen kontni okvir	Ek. Klasifikacija samo u određenim segmentima	Budžetski proces se realizuje shodno izmijenjenom kontnom okviru	Ekonomska klasifikacija u skladu sa kontnim okvirom predviđenim ESA 2010
Definisana procedura izvještavanja unutar sektora države u skladu sa zahtjevima ESA 2010 metodologije	nekompatibilno sa ESA 2010	djelimično	potpuno u skladu sa Eurostatom

5. KAPICITET DRI DA ZAODOVOLJI STANDARDE INTOSAI

5.1. Standardizacija procesa vršenja finansijske revizije, revizije pravilnosti i revizije uspjeha u skladu sa ISSAI standardima

Unaprijeđen obuhvat revizorskih izvještaja: završnog računa budžeta i individualnih izvještaja	70%	75%	85%
Broj planiranih revizija godišnje	18	20	23
Broj organizovanih obuka/seminara/radionica za revizore i broj trenera za obuku revizorskog kadra	0	Organizovano minimum 5 obuka i obučeno 5 trenera	Potpuna primjena ISSAI standarda
Stepen do kojeg DRI primjenjuje standarde u cilju osiguravanja kvaliteta revizorskog rada (SIGMA)	3 (od 5)	4 (od 5)	5 (od 5)